

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
Mustafa Kemal University Journal of the Faculty of Education
Yıl/Year: 2024 ♦ Cilt/Volume: 8 ♦ Sayı/Issue: 14, s. 1-25

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞU OLAN BABALARIN, BABA KATILIMLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM

İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, mehmet.saglam@inonu.edu.tr

Orcid:0000-0003-1784-4472

Öğr. Gör. Ahmet TEMİZ

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya MYO, ahmettemiz@mku.edu.tr

Orcid:0000-0003-3628-642

Özet

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli çocuğu olan babaların, baba katılımlarına yönelik görüşlerini incelemektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış, kullanılan desen durum çalışması desenidir. Çalışma grubu, Hatay il merkezi ve Kırıkhan İlçe merkezinde yaşayan ve çocukları Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine giden 21 babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesinden yararlanılmıştır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular sorulmuştur. Araştırma bulgularında babaların tanımladığı babalık algısına bakıldığında; en çok sorumluluk sahibi, ihtiyaçları bilme şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcı babaların çoğunluğunun kendilerini kısmen yeterli gördüğü sonucu çıkmıştır. Babalar, baba katılım şekillerini, çocuklarıyla meşgul olma, ilgi ve yakınlık kurma olarak ifade etmiştir. Babalar, gereksinimlerini daha çok ekonomik, bilgilendirme, psikolojik destek şeklinde belirtmişlerdir. Babalar baba katılımını, eğitimde ve istenmeyen davranışları ortadan kaldırmada etkili olduğunu vurgulamaktadır. Görüşmelerden elde edilen başka bir bulguda baba katılımını etkileyen faktörler beş kategoride toplanmıştır. Bunlar babalık kapasitesi, çocuğun sahip olduğu engel türü, maddi kaynaklar, sosyal kabul/red başlıca unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. İş esnekliği, eğitim alma, maddi kaynak temini baba katılımını destekleyici başlıca unsurlar olarak belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinim, Özel Gereksinimi olan Çocuk, Baba Katılımı

EXAMINING THE OPINIONS OF FATHERS WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS ON FATHER INVOLVEMENT

Abstract

The aim of this research is to examine the views of fathers with children with special needs on father participation. Qualitative method was used in the research and the design used was a case study design. The study group consists of 21 fathers living in Hatay city center and Kırıkhan district center and whose children go to Special Education Rehabilitation Center. In the selection of the study group, maximum diversity sampling, one of the purposeful sampling methods, was used. Participants were asked questions in the semi-structured interview form. When the research findings are examined, it is seen that fathers mostly express their fatherhood perception as being responsible and knowing the needs. It was concluded that the majority of the participating fathers see themselves as partially sufficient. The forms of father participation are expressed as being busy with their children, establishing interest and closeness. Fathers mostly state their needs as economic, information and psychological support. Fathers emphasize that father participation is effective in eliminating unwanted behaviors and education. In another finding obtained from the interviews, the factors affecting father participation are grouped under five categories. Fatherhood capacity, the child's type of disability, financial resources, social acceptance/rejection emerge as the main elements. Job flexibility, receiving training, and providing financial resources are stated as the main factors supporting father involvement

Keywords: Special Needs, Special Needs Child, Father Involvement

Giriş

İnsan diğer canlılardan farklı olarak yaşayan sosyal bir varlıktır. Büyümesi gelişmesi ve yakın ilişkiler kurabilmesi için kişilere ihtiyacı vardır. Bireyin doğumuyla birlikte yaşayacağı, büyüyeceği küçük yapı ise ailedir. Aileler bebekleriyle sağlıklı ilişkiler kurarak, bebeklerin becerilerini geliştirir. Bu beceriler sayesinde de bebekler dış dünya ile sosyal ilişkiler kurar, gelişir ve hayatını devam ettirir. Bütün toplumlarda aileler, yeni üyelerine geleneklerini, göreneklerini, içinde yaşadıkları dünyaya yönelik yaşam becerilerini öğretmeye çalışır. Aileler çocuklarını toplumda yer edinebileceği bir geleceğe hazırlar. Aile toplumun normlarını yeni nesillere aktaran bir araç olarak görev yürütür. Çocuk topluma dahil olmadan önce toplumun kurallarını, kültürlerini, değerlerini, aile içindeki kişiler ile iletişim halinde olarak öğrenir. Her yaş grubunun kendi dönemlerine özgü gelişimsel özellikleri vardır; fakat her çocuğun kendine özgü ayrı bir gelişimi de bulunmaktadır. Bunun için eğitimler almalı, gereksinimleri karşılanmalıdır. Eğitimin hedefi, her çocuk için gereksinimlerin dikkate alınarak onları geliştirmek ve topluma kazandırmaktır. Normal gelişim gösteren çocuklar gibi özel gereksinimi olan çocukların da eğitimleri desteklenmelidir. Aileler bu hedefe ulaşmada oldukça büyük bir role sahiptir.

Aile katılımı denildiğinde akla ilk gelen anne olmakta ve anne katılımı olarak düşünülmektedir (Ünlü-Çetin, 2016; Tezel Şahin ve Özbey, 2009). Bu algının oluşmasında da cinsiyet rolleri, toplumun kadına ve erkeğe yüklediği anlam etkilidir. Ülkelerin çoğunda çocukların sorumluluğu üstlenen anneler iken, babalar, eve maddi gelir sağlayan ve geçimini üstlenen kişiler olarak algılanmaktadır. Toplumsal etmenler, cinsiyete göre oluşan rolleri de etkilemektedir. Geleneksel aile yapısında eşlerin görev ve rolleri bellidir. Çocuğun bakımını, ev içi düzeni ve sorumluluğu üstlenen anneler olduğu için zorluklar yaşanmaktadır. Zamanla ebeveynlerin aile içi rolleri, birbirleri ile olan ilişkileri; ekonominin, medyanın, toplumsal düşüncelerin (ideolojilerin) etkisiyle geleneksel aile yapısında annenin daha çok ev içi sorumluluk alma, babanın ise geçim kaynağını temin etme gibi rollerinin değişmesine yol açmıştır (Kay, 2016).

Erkeklerin çoğu, annelerin hamilelik döneminde ve çocuklarına yönelik bir deneyimi olmadan babalığa giriş yapmaktadır. Günümüzde babaların çocukların yaşamına daha çok girmeleri beklenmektedir. Çocukların gelişimleri, iyi yetişmeleri, ihtiyaçlarını giderilmesinde baba katılımının önemi çok büyüktür. Babaların çocukları ile bağ kurmaları için fırsatlara, çocuklarında yeni beceriler geliştirmeye ve onların büyümesinde güvenlerini geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Babanın katılımıyla birlikte çocuğun yaşamında önemli değişimler görülmektedir. Pancsofar ve Vernon-feagans (2006) 'a göre, üç yaşındayken çocuğun ilerlemiş dil gelişiminin önemli bir yordayıcısı anne- çocuk iletişiminden ziyade baba çocuk iletişimidir. Bir başka çalışmaya göre, bebeklik döneminde çocuklarıyla daha fazla ilgilenen babaların çocuklarının dokuz yaşına geldiklerinde daha az ruhsal bozukluk belirtisi gösterdikleri ifade edilmektedir. (Boyce ve diğ., 2006). Babaların okul öncesi dönemde çocuklarını oyunlarına katılmaları, dışa yönelik ve içe yönelik davranış problemlerinin azalmasını sağlamış ve sosyal açıdan yeterlilik kazanmasına katkısı olmuştur (Jia, Kotia ve Schoppe-Sullivan, 2012).

Baba katılımının tanımlanması babalar üzerine yapılan çalışmalardaki bir eksiklik olarak değerlendirilmekte fakat alan yazında farklı tanımlar ve açıklamalar görülmektedir. Downer ve diğ. (2008)'ne göre baba katılımı, baba ve çocuk arasındaki etkileşimleri, babanın varlığını, sıcaklığını, babanın ebeveynlikten aldığı doyumunu, çocuğunu yetiştirme şeklini, çocuğuna sağladığı maddi desteğini ve dil kullanımını kapsayan bir kavramdır. Baba katılımı, babaların motivasyonu, ebeveynlik becerileri ve öz-güveni, ailede özellikle anneden gördükleri destek ve kurumsal pratikler gibi birtakım faktörlerle ilgili bir kavramdır. Babaların kültürel değerleri, ebeveynliklerine yönelik motivasyonları gibi kişisel özellikleri ve değerleri ile gerek ebeveynlikle ilgili, gerekse eşleriyle paylaştıkları ilişkileri, baba katılımıyla ilişkilidir. (Cabrera ve Bradley, 2012). Lamb (2000), baba katılımını: Etkileşim; babanın çocukları ile bire bir, yani doğrudan etkileşimde bulunması (bir konuyu tartışmak), ulaşılabilirlik; babanın bire bir ya da doğrudan değil, ama ihtiyaç

duyulduğunda çocukları için ulaşılabilir durumda olması (çocuklar kendi odasında, anne baba ise mutfakta) ve sorumluluk; babanın çocuğunun refahı, mutluluğu ve bakımı ile ilgili sorumlulukları üstlenmesi (ev ödevinin yapıldığından emin olmak gibi) şeklinde ifade etmektedir. Baba katılımı, annelerin tutumları, babaların geçmişi ve kültürel bağlam gibi birçok faktörden etkilenebilen bir kavramdır.

Babaların aileye, çocuklarını yaşamlarına katılımlarını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Babaların eşleriyle ilişkilerinin iyi oluşu, ailenin beklentilerinin bilinip ihtiyaçlarının giderilmesi, çocuklarının yaşamına dâhil oluşlarını olumlu yönde etkilemektedir. Baba katılımı sadece baba ile çocuk arasındaki bir ilişki olmayıp, babanın rolleri, sorumlulukları ile de ilgilidir. Anne-babaların eğitim-öğretime katılmaları öğrencilerin davranışsal ve sosyal uyumlarının gelişmesi, öğrencilerin okula devamlarının artması gibi eğitim öğretimin pek çok alanında olumlu etkiler sağlamaktadır (Kotaman, 2008). Baba katılımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumlu rolü, yalnızca bebeklik ve çocukluk dönemiyle sınırlı kalmamaktadır. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde de önemli yararları bulunmaktadır. Baba katılımının olumlu etkileri, sosyal ve duygusal gelişimin yanı sıra bilişsel ve fiziksel gelişim ile akademik yaşantılara da yansıdığı söylenebilir. Babalar tutumlarıyla, davranışlarıyla, iletişim şekilleriyle, faaliyetleriyle çocukların yaşamlarına etki ederler. Lamb (2010)' a göre babaların çocuklarıyla geçirdikleri oyun, serbest zaman, eğitimleri gibi faaliyetlerde etkileşimi, annelerin çocukları ile etkileşiminden farklı ise bu durum çocuk gelişimi açısından önemlidir. Babaların eşlerine olan katkısı, ev içi sorumlulukları paylaşması, diğer kardeşleriyle ilgilenmesi, dolaylı olarak çocukların yaşamına olumlu etki etmektedir. Yapılan araştırmalarda babaların annelerine yönelik desteği, çocuk ile anne arasındaki ilişkileri de olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Annenin stres düzeyi azalmakta, planlamayı daha iyi yapabilmekte ve ilişki doyumu sağlanabilmektedir. Öfkesini kolayca gösteren, aşağılayan, ailedeki diğer bireylere zorluk çıkaran babaların, kaygılı, içine kapanık, sosyal olmayan çocuklar yetiştirmelerinin olasılığı artmaktadır (Rosenberg ve Wilcox, 2006). Babaların, çocukları ile ilgili birçok konuda etkili olduğu görülmektedir. Duygusal gelişimin, sosyal ve akademik becerilerinin ve diğer yönlerin gelişmesinde yardımcı olmaktadır (Kroll vd., 2016). Babalar, çocukları ile sıcak ilişkiler kurduğunda, aktif olarak çocukların eğitimlerine katıldıklarında çocukların özgüveni artar, kendilerini rahatça ifade eder ve daha iyi akademik performans gösterir. Yaşamın ilk yıllarında itibaren babanın sorumluluk alması eşler arası iletişimi olumlu etkileyeceği gibi baba çocuk arasında bağ kurmada katkı unsuru da olacaktır. Bazen anneler, kendilerine nazaran babaların daha az becerikli olduklarını düşünmektedir. (Sarya ve Turnipa, 2016). Eşler arası iyi bir iletişim ise anneler baba katılımı desteklemeli ve onlara bariyer olmamalıdır.

Çocukların sahip oldukları özel gereksinime dayalı olarak, her ailenin karşılaşacağı durumlar değişebilmektedir. Özellikle eğitsel ve sosyal anlamda olumsuz etmenlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Ailelerin bu olumsuzluklardan baş edebilmeleri, çocukları için kaliteli yaşama koşulları sağlayabilmeleri, fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için hak savunuculuğu rolünün etkili bir şekilde kullanılması gerekmektedir (Pamuk ve Melekoğlu, 2021). Okul yöneticileri ile yapılan bir çalışmada, yöneticilerin çoğunun aile katılımının işbirliği sağlamada katkısının olduğu, fakat yeterli düzeyde katılım sağlanmadığı ifade edilmektedir. Nedenleri arasında ailelerin ilgisizliği ve isteksizliği olarak yorumlanmaktadır (Taytak Küçük ve Taşkın, 2023). Bu bağlamda babaların aileye dâhil oluşunun, çocuğun yaşamına tesir edişinin olumlu etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle özel gereksinimi olan bireye sahip aile açısından değerlendirildiğinde ebeveynlerin her ikisinin aile yaşamına dahil olması elzem olmaktadır. Burada babalara ayrıca görevler düşebilmektedir. Özel gereksinimli çocukların sağlığı ile ilgili konularda babalar daha aktif rol üstlenebilirler. Çocuğun hastanelere ulaşımı, rapor aşamaları, çocuğu fiziksel olarak taşıma gibi konularda babaya olan ihtiyaç biraz daha öne çıkmaktadır. Çocuğun özel gereksinimli olması, ailelerin farklı duygular ve güçlükler yaşamasına neden olabilmektedir. Bu bazen bir aile için stres kaynağına dönüşür. Yapılan çalışmalar, farklı gelişim gösteren çocuğa sahip olan ailelerde

depresyon, kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu, hayattan daha az doyum aldıklarını göstermektedir (Ceylan, 2004). Bir çalışmada özel gereksinimli çocuğun bakım ihtiyaçları, artan maddi ihtiyaçlar, eğitimi, sosyal yargı ve algılar ile bireyin şu anki ve ilerleyen yıllardaki durumuna ait belirsizlik, anne babaların karşı karşıya kaldıkları kaygı ve umutsuzluk sebepleri olabilmektedir (Ismail, 2020). Yapılan çalışmalarda güçlükleri çözüme annelerin daha aktif rol aldıkları, daha çok çaba gösterdikleri görülmekte; babaların ise bu sürece dâhil olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Özel gereksinimli çocuklara ebeveynlik yapmak fazladan bazı sorumluluklar getirmektedir. Bu sorumluluklar; çocuğun bakımın üstlenme, maddi destek sağlama, çocukların davranış ve öğrenme sorunlarına destek olma, özel gereksinimli çocukları için psikolojik destek alama, çocuklarına ekstra zaman ayırma, eşin rollerini üstlenme şeklinde sıralanır. Ailelerin özel gereksinimi kabullenmesi, çocukların özel durumlarına yönelik planlar yapması, katılımlarını gerçekleştirilmesi hem çocukları hem kendileri için yarar sağlayacaktır.

Baba katılımının özel gereksinimli çocukların üzerinde etkili olduğu düşüncesinden hareketle bu çalışmanın amacı, özel gereksinimli çocuğu olan babaların, baba katılımlarına yönelik görüşlerini incelemektir. Babaların ihtiyaçlarının bilinip onlara destek verilmesi, daha iyi ebeveyn olmalarına yönelik, katılımlarını arttırmaya ve destek stratejilerini belirlemeye yönelik çalışmaların oluşturulması bir zaruret olabilmektedir. Bu çalışma, babaların babalık algılarını, babaların gereksinimlerini, baba yeterlilik algılarını, baba katılım şekillerini, baba katılımına yönelik etkili olan aktörleri, baba katılımının yararlarını ortaya çıkarması açısından önemlidir. Ayrıca toplumda önemli bir değere sahip olan özel gereksinimli çocukların babalarının görüşlerinin alınması ve ihtiyaçlarının bilinmesi ve sunulacak öneriler noktasında alan yazına farklı bir bakış açısı getireceği düşünüldüğünden önemlidir.

Yöntem

Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada kullanılan desen durum çalışması desenidir. Durum çalışmasında amaç, bir durumla ilgili sonuçların ortaya çıkarılmasıdır. Nitel durum çalışmasında önemli bir nokta; bir veya daha fazla durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumda nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada incelenen durum, özel gereksinimli çocukları olan babaların, baba kavramını tanımlamalarına, babanın sorumluluklarına, baba katılımlarına etki eden faktörlere, baba katılım şekillerine yönelik görüşlerinin ne olduğunu ortaya koyabilmek için nitel çalışma yöntemi seçilmiştir. Bir araştırma tasarımıyla belirlenen sistematik veri toplama süreci olan görüşme yoluyla deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyen olgular anlaşılmasına çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma grubu

Çalışma grubu, Hatay İl merkezi ve Kırıkhan İlçe merkezinde yaşayan ve çocukları Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezine giden 21 babadan oluşmaktadır. Araştırmada aynı yorumların tekrar tekrar duyulmaya başlanması, veri doygunluğuna ulaşıldığı anlamına gelmektedir (Yağar, 2023). Bu çalışmada baba sayısının belirlenmesinde veri doygunluğuna bakılmış ve katılımcılar 21 (yirmi bir) babadan oluşmuştur. Çalışma grubunun seçiminde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesinden yararlanılmıştır. Amaç görelilik olarak küçük bir örnekleme oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Maksimum çeşitliliğe dayalı bir örnekleme oluşturmadaki amaç, genelleme yapmak için çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır.

Tablo.1. Nitel Araştırma Grubuna İlişkin Babaların Demografik Özellikleri

Sıra	Babanın Yaşı	Babanın Öğrenim Düzeyi	Çocuğun Engel Türü	Çocuğun Yaşı	Çocuğun Tanı Alma Yaşı	Yaşadığı Yer	Çocuğun Cinsiyeti
B1	35-44 arası	Lisans	Down Sendromu	14 yaş	Anne Gebeliği	İlçe	Erkek
B2	35-44 arası	Lisans	Otizm	7 yaş	3 yaş	İl	Erkek
B3	45-54 arası	Ortaokul	Bedensel Yetersizlik.	18 yaş	1 aylık	İlçe	Erkek
B4	35-44 arası	Doktora	Down Sendromu	2 yaş	Anne Gebeliği	İl	Kız
B5	35-44 arası	Okur Yazar	Hafif Düzey Zihin Yet.	10 yaş	7 yaş	İlçe	Erkek
B6	35-44 arası	Lise	Otizm	9 yaş	4 yaş	İlçe	Erkek
B7	45-54 arası	Yüksek Lisans	SP-Hafif Düzey Zihin Yet.	15 yaş	1 yaş	İl	Kız
B8	45-54 arası	İlkokul	Otizm	14 yaş	12 yaş	İlçe	Erkek
B9	25-34 arası	Ön lisans	Gelişimsel Gerilik	6 yaş	4 yaş	İlçe	Erkek
B10	25-34 arası	Lise	DEHB	8 yaş	4 yaş	İlçe	Erkek
B11	35-44 arası	Lisans	BedenselEng+Zihin Yet.	3 yaş	Anne Gebeliği	İlçe	Erkek
B12	45-54 arası	Orta okul	Epilepsi-Hafif Düzey Zihin Yet.	10 yaş	6 yaş	İlçe	Erkek
B13	35-44 arası	Hiç Yok	Hafif Düzey Zihin Yet.	9 yaş	7 yaş	İlçe	Erkek
B14	35-44 arası	Yüksek Lisans	Bedensel Eng./Zihinsel Yet.(SP)	4 yaş	Anne Gebeliği	İl	Kız
B15	45-54 arası	Okur Yazar	Bedensel Eng.	15 yaş	7 aylık	İlçe	Kız
B16	55- üzeri	Lise	Zihin Eng.	32 yaş	8 yaş	İlçe	Kız
B17	55 ve üzeri	Orta okul	Bipolar Kişilik Boz.	22 yaş	19 yaş	İl	Erkek
B18	35-44 arası	İlkokul	Bedensel Eng.+ Zihinsel yet.	9 yaş	Anne Gebeliği	İlçe	Erkek
B19	35-45 Arası	Lise	Otizm		3-4 yaş arası	İlçe	Erkek
B20	35-44 arası	Lise	Hafif düzey zihin Eng.	10 yaş	7 yaş	İlçe	Erkek
B21	35-44 arası	İlkokul	Otizm (A Tipik)	11 yaş	5 yaş	İlçe	Erkek

Tablo.2. Çalışmaya Katılan Babaların Maddi Durumlarına İlişkin Dağılımlar

Maddi Gelir Durum	f	%
Düşük	9	43
Orta	8	38
Yüksek	4	19
Genel Toplam	21	100

Tablo.2. incelendiğinde katılımcı babaların büyük çoğunluğunun (%81) gelir durum algılarını ortalamanın altında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada yetersizliği olan çocuğa sahip babaların, baba katılımlarına yönelik görüşlerini almak için 16 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmede kullanılacak formun geliştirilmesi için kapsamlı literatür taraması yapılmıştır. Form hazırlanırken soruların okunurken farklı yorumlara neden olmayacak şekilde açık ve anlaşılır olmasına ve yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Görüşme formu, amaca uygunluk, açıklık ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmek için dört baba ile pilot uygulama yapılmıştır. Dönütler neticesinde form tekrar gözden geçirilmiş, düzeltilmiş ve dördü Çocuk Gelişimi, biri Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında toplam beş uzmanın görüşü alınarak, gerekli düzenlemeler yapılarak form son haline getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışma verilerinin toplanmasından önce etik kurul izni alınmıştır. Bu çalışmanın veri toplama sürecinde çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini olumsuz etkileyen faktörlerin en aza indirilmesi amacıyla bazı önlemler alınmıştır (Aydın, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013; Eroğlu ve Bektaş, 2016).

Çalışmada Geçerlilik için;

İç geçerlilik önlemleri: uzman görüşünün alınması, katılımcı görüşü alınması, uzun süreli etkileşim

Dış Geçerlilik: veri toplama aracı ve sürecin açıklanması, veri analiz sürecini açıklanması, çalışma grubunu özellikleri açıklanması, çalışmanın uygulama sürecinin belirtilmesi, geçerlilik ve güvenilirlik önlemlerini açıklanması

Güvenirlik için;

İç güvenilirlik önlemleri: kayıt cihazı kullanılması, bulguların yorum yapılmadan sunulması

Dış Güvenirlik önlemleri: verilerin sonuç kısmında uygun şekilde tartışma, veriler arasında tutarlılığın kontrol edilmesi gibi önlemler alınmıştır.

Katılımcıların tümü ile birebir yüz yüze ve uzaktan bağlantı kurularak görüşme yapılmıştır. Görüşme süreci araştırmaya katılmak isteyenlerin belirlediği yer ve zamana göre ilerlemiştir. Görüşme öncesinde katılımcılarla yapılan çalışma hakkında açıklamalarda bulunulmuş, katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır. Görüşmeler kayıt cihazı ve not alma tekniği ile kayıt altına alınmıştır. 4 baba hariç ses kaydında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir. 2 baba görüşmeyi yarıda bırakmış ve 1 baba daha sonra araştırmacı ile iletişime geçerek görüşmek istemediğini belirtmiştir. Görüşmeler 20 dakika ile 50 dakika arası sürmüştür.

Verilerin Analizi

Görüşme formunda yer alan sorulardan elde edilen verilerin analizinde sıklıkla kullanılan içerik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi; bir metnin içeriğinin özünü yansıtacak şekilde bir kelime ya da kelime grubu kullanılarak sistematik bir biçimde tema, kategori ve kodlar kullanılarak özetlendiği bir teknik olarak ifade edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Amaç,

toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşılabilir. Araştırmadaki verilerin analizinde içerik analizinden yararlanıldığı için tema ve kategoriler analiz edilerek oluşturulmuştur. Takip edilen basamaklar şu şekildedir:

- ✓ Araştırma verilerinin toplanması
- ✓ Verilerin kodlanması
- ✓ Temaların oluşturulması
- ✓ Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi
- ✓ Bulguların yorumlanması

Bu amaç doğrultusunda öğretmen ve öğrencilerin verdikleri cevapların yer aldığı ses kayıt cihazındaki veriler Google Dökümanlar'daki ses ile yazma özelliği kullanılarak Word'e aktarılmıştır. Her bir katılımcıya B1,B2,B3,..... şeklinde kodlar verilmiştir. Word dokümanındaki veriler anlamlı bölümlere ayrılarak bu bölümlere tanımlayıcı kodlar verilmiştir. Bu kodlar daha sonra ortak yönleri tespit edilip kategorize edilerek temalar altında toplanmıştır. Kodlar ve temaların oluşturulması aşamasından sonra veriler incelenerek; kodların doğruluğu, temaların doğruluğu, kodların uygun tema altında olup olmadığı ve alt temaların belirlenmesi sağlanıp son değişim ve düzenlemeler yapılarak, nitel veri analiz programı kullanılarak veri analizine araştırmacı son halini vermiştir. Yapılan içerik analizinin güvenilirliği için oluşan tema ve kodlar Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Çocuk Gelişimi alanlarından iki uzman tarafından incelenmesi istenmiş ve kontrole tabi tutulmuştur. Bu işlemin sonucunda araştırmacı ve alanında uzman akademisyenlerin yaptığı kodlar karşılaştırılarak, araştırmanın güvenilirliğine yönelik Miles ve Huberman (1994)' nın uyum yüzdesi formülü, (Güvenirlik = Görüş birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100) kullanılmıştır. Bu formülün sonucunda elde edilen uyum yüzdesi %70 ve üzeri ise sonuçlar güvenilir kabul edilmektedir. Yapılan analiz sonucunda uyum yüzdesi %90 olarak hesaplanmıştır. Böylece istenilen düzeyde bir güvenilirlik yüzdesi saptandığı görülmüştür

Bulgular

Bu bölümde görüşme sorularından elde edilen veriler ile oluşturulan bulgular yer almaktadır. Katılımcı babaların görüşlerinden elde edilen verilerden oluşan tablolardaki "n" (kod ile ilgili görüş bildiren kişi sayısı), kodun kaç tane baba tarafından kullanıldığını; "f" ise, kodun vurgulanma sayısını (kodun görüşme esnasında ne sıklıkla kullanıldığını) ifade etmektedir.

Tablo.3.Babaların Babalık Algısına Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılım

Görüşler	n	f
Sorumluluk sahibi	8	8
İhtiyaçları bilme ve giderme	4	4
Destek/Dayanak sağlayan	4	6
Evin temel taşı	3	4
Güç	3	3
Korumak/kollamak	3	3
Evlat yetiştirme	2	2
Güven oluşturan/veren	2	2
Uğraşı/gayret	1	1
Nesli devam ettiren	1	1
Genel Toplam		34

Tablo 3 incelendiğinde babalar, babalık tanımına yönelik görüşleri incelendiğinde ağırlıklı olarak; sorumluluk sahibi, ihtiyaçları giderme, eve destek dayanak olan, evin temel taşı ifadelerini kullanmışlardır. Babaların babalık algılarına yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B13)“..... sorumluluk almak demek.....”

(B7) “sorumluluklarını yerine getirmek. baba daha çok görev ve sorumluluk ile ilgilidir. Baba olmak korumak kollamak daha çok koruma ile ilgili babanın rolleri ile de alakalı”

(B11)“ Bir evin temelidir.”

(B4)“ evin geçimini sağlamakla sorumlu olmak, “

(B4) “çocukları edepli, ahlaklı, terbiyeli, hayırlı yetiştirmekle sorumlu olmak demek.”

(B9)“evin geçimini sağlamakla sorumlu olmak, “

(B1)“neslin devam ettiren kişi “

(B20)“.. çocuğun her şey ile ilgilenmek demek, desteklemek demek.....

Tablo.4. Babaların, Sorumluluklarına Yönelik Görüşleri

Görüşler	n	f
Çocukların eğitimi ile ilgilenme	9	9
Kaynakları oluşturma/Geçim Sağlama	7	9
Çocuğun gelişimini destekleme	6	8
Çocukların bakımını üstlenme	6	7
Güvenliği Sağlama	5	6
Çocuklarını Yetiştirme	3	4
Plan yapma	3	3
Çocuğun refahını sağlama	2	3
Çocukları Geleceğe hazırlama	2	3
Fedakârlık yapma	2	2
Sahiplenme	1	1
Genel Toplam		55

Tablo 4 'de babaların sorumluluklarına yönelik görüşleri incelendiğinde ağırlık olarak; çocukların eğitimi ile ilgilenme, kaynak oluşturma, geçim sağlama, çocuğun gelişimini destekleme, bakımını sağlama, güvenliği sağlama ifadelerini kullanmışlardır. Ayrıca plan yapma, çocuğun refahını sağlama, sahiplenme diğer sorumlulukları arasındadır. Babaların, sorumluluklarına yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B10)“..... eğitimine katkı sağlamak okutmak”

(B14)“ Eğitim konusunda ise gideceği okuldan tutun da okuldaki derslerinin takibini, okul arkadaşlarını dahi bilmek karşı karşıya kaldığınız çevresini tanımaya ve olası tehlikeleri öngörerek ona göre davranmanıza veya yönlendirmenize yardımcı olacaktır. “

(B5) “eğitim ihtiyacını gidermek “

(B9) “Eğitim desteği vermek”

(B8) “bakamını yapmak demek temizliğini üstlenirim,..... Yaparım”

(B10) “Sorumluluklarım Çocuğuma iyi bir gelecek hazırlamak”

(B5) “onları geleceğe hazırlamak zorundayız özellikle böyle engeli olan çocuğumun geleceği ile ilgili gelecekte ne yapacak”

(B2) “.....Mesela çocuk bir yere gitmek isterse dikkate alırım..... Çocuğun aktivitelerin ben ve annesi düzenleriz”.

Tablo 5.Babaların, Yeterlilik Algılarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Yeterliyim	3	3
Kısmen Yeterliyim	13	13
Yetersizim	5	5
Genel Toplam		21

Tablo 5 incelendiğinde babaların kendilerini yeterli görme durumlarına ilişkin görüşleri alındığında daha çok kısmen yeterli oldukları, ardından yetersiz ve yeterliyim ifadelerin kullandıkları görülmüştür.

Tablo 6. Babaların, Baba Katılım Şekillerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Meşguliyet/Meşgul olma		
Gezdirme	7	7
Parka götürme	6	6
Kitap okuma	1	1
Toplam (katılımcı kişi sayısı)		14
İlgi ve Yakınlık		
Sevme	7	7
Yakınlık kurma	4	5
Güven verme	3	3
Kendini hissettirme	2	4
Sarılma	2	2
Yürütme	2	2
Öpme	2	2
Toplam		25
Temel Bakım		
Giydirme	4	4
Tuvalete götürme	4	4
Banyo yaptırma	4	4
Yemek Yedirme	4	4
Toplam		16
Erişebilirlik		
Yakınlık kurma	2	2
Dokunma	1	1
Fiziksel temas	1	1
Toplam		4
Etkileşim		
Birebir geçirilen zaman	11	12
Paylaşma/Paylaşım	3	3
Toplam		15
Sorumluluk		
Çocuk refahı sağlama	3	4
Plan yapma	3	3
Var olan kaynakları düzenleme	1	1
Toplam		8
Çocuğun Eğitimine Katılım	8	10
Çocuğun Yaşamına Katılım	3	3
Toplam		13
Genel Toplam		95

Tablo 6’da babaların, çocuklarının yaşamına katılım şekillerini meşguliyet, gezdirme, parka götürme; ilgi yakınlık, sevme, kendini hissettirme; temel bakım, giydirme, yemek yedirme; erişebilirlik, dokunma, yakınlık kurma; etkileşim, birebir geçirilen zaman; çocuğun eğitimine katılım olarak ifade etmişlerdir. Babaların, çocukların yaşamına katılım şekillerine yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B9) "yaşamımı ona göre düzenliyorum özellikle ben çok vakit geçiriyorum sürekli bir de bir şeyleri yapmak istiyor özellikle bana düşkün"

(B3) "Ondaki değişikliği gördüğümde ben huzur buluyorum. Zaten uygun olduğum zamanlar sürekli gezdiriyorum, dolaştırıyorum....."

(B14)"..... çocuğunuza dokunun, temas edin. temas sayesinde duyuları gelişiyor....."

(B2) ".....Çünkü bu çocuklar hiç kimseden temas istemiyor. kimsenin dokunmasını istemiyor. bakımını yapıyorum, yapmak zorundayım. İhtiyaçlarını gideriyorum temizliğini yapıyorum....."

(B10)" .....planınızı programınızı çocuğunuza göre yapıyorsunuz. komşu gezmesine bazen gidemiyorsunuz. Çocuk çok hareketli olduğu için kabul etmek istemiyorlar."

(B8)" ..... Çocukta inat var çok zıt gidiyor. Bazen kafasını okşarım, severim, seni seviyorum derim. O zaman çok rahatlıyor ve o siniri inadı gidiyor."

(B8)"Bazen Hanım der ki bana: ona sert davran, Vur, tehdit et. Ama öyle olmaz ki. böyle yaparsan çocuğu düzeltmezsin. Çoğu zaman dertleşiyorum, konuşurum....."

Tablo 7.Yaşantı Paylaşımına Yönelik Baba Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
İlgi ve yakınlık kurma	11	11
Çocuğa Destek sağlama	6	8
Zaman ayırma/oluşturma	5	5
Meşgul olma	2	2
Eğitim desteği	2	2
Ortak ilgi alanı oluşturma	2	2
Sahiplenme	2	2
Ulaşılabilir olma	1	1
His paylaşımı	1	1
Gelecek endişesi	1	1
Kabullenme	1	1
Genel Toplam		36

Tablo 7 incelendiğinde babalar, çocukları ile yaşantı paylaşımlarına yönelik ağırlıklı olarak ilgi ve yakınlık, destek sağlama, zaman ayırma, meşgul olma, sahiplenme şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra hislerini paylaşma, gelecek endişesi duyma, kabullenme ifadelerine yer vermişlerdir. Babaların yaşantı paylaşımına yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

B(16)"Çocuğunuzu desteklerim. Kız olduğu için biraz zorlanıyorum....."

B10)".... Çocuğunuza yoğunlaşan ilgilenin bilgi eksikliğini gideren yaşına göre davranın Çocukla çocuk olun Onun seviyesine inin iyi takip edin iyi gözlemleyin..."

(B11)" Özellikle Bu çocukların kritik dönemleri oluyor. Ben onu gözlemledim. O kritik dönemlerde mutlaka destek verilmeli ve o desteği de zamanında yapmalısınız ve bu yüzden bu çocukların takibini mutlaka yapmalılar."

(B8)" ezdirmeyin mahrum bırakmayın muhtaç etmeyin derdim"

(B3)" Berkay bizi çok iyi anlıyor işten geldiğinde stresli olduğunda ya da kızgın olduğumda bunu hissedebiliyor. bunu eve yansıtmamaya çalışalım."

(B4)" İhtiyacı olduğu özel eğitim alanlarında destek olmasını diğer babalara öneririm."

(B19)"... Öncelikle sabredin, ilgilenin, geçimini sağlayın, çocuğa özgü davranın...."

(B21)" her şeyimi ona verdim. eşimle sorunlarım varı. eşim baba dedi ya erhan ya ben. ben de Erhan dedim. Ama çok şükür eşim ile sorunlarımı hallettim...."

Tablo 8. Babaların, Gereksinimlerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Ekonomik Destek Gereksinimi	14	17
Bilgilenme Gereksinimi	11	15
Rehberlik ve Psikolojik Destek Gereksinimi	6	9
Sosyal Destek Gereksinimi	6	7
Duygusal Destek Gereksinimi	6	6
Çocuğun tedavisine yönelik gereksinim	3	3
Genel Toplam		57

Tablo 8’de babaların gereksinimlerine yönelik görüşleri alındığında daha çok ekonomik destek, bilgi gereksinim, rehberlik ve psikolojik desteği vurguladıkları görülmüştür. Ayrıca sosyal-duygusal destek ve çocuğun tedavisine yönelik desteğe ihtiyaçları olduklarını belirtmişlerdir. Babaların, gereksinimlerine yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B10) *“Bence ailelere gelip konuşma yapılmalı iyi bir eğitim lazım çocuğa çocukla ilgili bizi bilgilendirmeleri lazım”*

(B13) *“ben Önce kendim eğitim almayı isterdim sonra katkı sağlamak için daha iyi bir baba olmak nasıl olur bilmek isterdim.....”*

(B1) *“..... engeli ile ilgili bilgi eksikliğim var.....”*

(B1) *“.....ergenliğe geçecek bazen cinsel bölgesiyle oynuyor kızmak zorunda kalıyorum. nasıl davranayım bilmiyorum.....”*

(B7) *“İlk duyduğumda travma yaşadım Şok olursun Hüzün endişe Bunalım kaygı yani psikolojik olarak tüm olumsuz duyguları yaşıyorsun bundan emin olabilirsin 2 yıl kendime geledim ilaç kullandım.....”*

(B9) *“Engelli çocuğu olan ailelerin süreci çok zorlayıcı oluyor Özellikle aile yıpranıyor bizim için destek önemli moralimiz düşüyor. Yeri geldiğinde psikolojimiz bozuluyor. bunu için bize destek verilmesi Bence.....”*

(B2) *“..... sosyal destek çok önemli Bir de.....”*

(B21) *“param yeter çok şükür ama maddi kaygım olmazsa çocuklarım ile daha çok ilgilenirim.....”*

Tablo 9. Baba Katılımının Yararlarına Yönelik Babaların Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Çocuğa İlişkin		
Eğitimine (Özel ve Genel) katkı	10	10
İstenmeyen davranışları ortadan kaldırma	8	10
Duygusal Gelişimini destekleme	8	9
Sosyal Gelişimini destekleme	5	8
Her türlü gelişimine destek	5	5
Kişilik Gelişimine destek sağlama	3	3
Sağlığını koruma	3	3
Ahlaki Gelişimine Katkı	2	2
Psikolojik destek	2	3
Bakımını sağlama	1	2
Toplam		55
Aileye İlişkin		
Aile refahı sağlama	10	16
Görev Paylaşımı	10	12
Eşler arası uyum sağlama	6	6
Aile içi olumlu iletişim	6	6
Evlilik kalitesi	2	2
Toplam		42
Genel Toplam		97

Tablo 9’da babalar, baba katılımının çocuk ve aile açısından yararını olduğunu vurgulamışlardır. Görüşler iki kategori altında çocuğa ilişkin, eğitim desteği sağlama, istenmeyen davranışları ortadan kaldırma, sosyal - duygusal destek,; aileye ilişkin, aile refahı sağlama, görev paylaşımı, uyum, evde olumlu iletişim şeklinde toplanmıştır. Babaların katılımlarının sağladığı yararları yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B10)“.... Beni görevim çocuğumu desteklemek. Eğitimi için her şeyi yaparım. Okula götürüyorum. Öğretmeni ile konuşuyorum.....”

(B1)“.....belki okul için diyebilirim. Ben öğretmen olduğum için okumasını biraz iyileştirdim. Çok iyi anlıyor. Bunu sağladığımı düşünüyorum.....”

(B4)“.... Baba katılımı, engelli bireyin özel eğitimine babanın da katılması, katkı sağlama... Özel gereksinimine yönelik hedeflere ulaşmada baba katılımı bütün sorunların çözümünde destek olur. İşleri kolaylaştırır....”

(B6)“..... özellikle vakit geçirdiğimde çocukta iyileşme oluyor. Sosyalleşiyor. Bazen kardeşleri ile kavga eder. Onunla konuşurum. Kardeşleri ile konuşurum. Çocuk da rahatlıyor.....)

(B9)“.....sosyal olarak çok şey yapıyoruz. Dışarı çıkartıyorum. Ben olduğumda çocuğuma güven geliyor. Bunu hissediyorum ve benimle vakit geçirmeyi seviyor. destek veriyorum ve çocuğun rahatladığını görüyorsun. bu konuda Baba bence çok önemli.....”

(B13)“.... ben ayrı iş yaparım birbirimize Fazla yardım etmiyoruz daha doğrusu Eşim bana fazla yardım etmiyor bana yardım etse desteğini verse Ben tabii ki daha çok ilgilenirim Mutfaktaki bulaşıkları bile ben toplarım....”

(B2)“.... mesela Engelli çocuğu olduğu için boşanmış bir süre ayrılmış aile tanıyorum. burada Baba güçlü olursa, dirençli olursa aile dağılmıyor ....”

(B5)“..... ev ortamı daha iyi olur. Birbirimize..... yani eşimle yardım etsek hiçbir sorunu aşamayız ki.....ben yardım ederim.”

(B17)“...”Bipolar bozukluk aileyi çok yıpratıyor. Oğlanın psikolojisi sürekli değişiyor. En ufak kötü bir şey olsa bizle kavga eder. Sinirlenir. Sağı solu dağıtır. Aile olarak destek veriyoruz. Özellikle ben çok konuşurum rahatlatırım. Çocuğa güven veriyorum. Sürekli beraberiz artık.....”

Tablo 10.Baba Katılımını Etkileyen Faktörlere/Unsurlara Yönelik Baba Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Babaya İlişkin Faktörler		
Babalık kapasitesi	7	8
Eğitim Düzeyi	7	8
Cinsiyet/erkeklik rolü	5	7
Ebeveynlik/Babalık algısı	5	5
Sorumluluk Bilinci	5	6
Toplam		34
Çocuğa İlişkin Faktörler		
Çocuğun engel türü	6	7
Çocuğun davranışları	4	4
Çocuğun yaşı	4	4
Çocuğun mizaç ve karakteri	2	2
Toplam		17
Yaşamsal Faktörler		
Maddi Kaynaklar	12	12
Zaman ayırma	11	11
İş kaygısı	5	6
İş Stresi	3	3

Toplam		32
Sosyal Faktörler		
Sosyal kabul/red	7	9
Evin bulunduğu ortam/Çevre	4	7
Yetişme kültürü	4	6
Toplam		22
Diğer Faktörler		
Aile yapısı	3	6
Yasalar	5	6
Toplumun babalık algısı	2	2
Cinsiyet Normları	2	2
Toplam		16
Genel Toplam		121

Tablo 10'da babaların katılımlarını etkileyen unsurları babalar, babaya ilişkin, babanın eğitim düzeyi, babalık algısı; çocuğa ilişkin, çocuğun engel türü, çocuğun davranışları; yaşamsal olarak maddi kaynakları, zaman, iş ve sosyal kabul, evin bulunduğu ortam, yasalar, aile yapısı olarak ifade etmişlerdir. Babaların katılımlarını etkileyen unsurlara yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B2)"... cinsiyetimin Önemini görüyorum. çünkü bu çocuklara yeri geldiğinde fiziksel güçte kullanıyorsunuz. kaldırıyorsunuz hırçın olduğu zamanlarda tutuyorsunuz, sarmak zorunda kalıyorsunuz..... ve her şeyi de emek veriyorsunuz....."

(B3)"... ve ben babanın gücünün sadece maddi güç olarak da düşünmüyorum. Neticede engelli bir çocuğum var 35-40 kilo ve çok ağırlaşıyor. eşime zaten evin yükünü, çocuğun eğitim yükünü ve başka bir çok yük yüklemiştir. bir de bu çocuğu kaldırmak indirmek, bir yere götürmek haliyle de anneye külfet olacaktır."

(B7)"... baba daha çok görev ve sorumluluk ile ilgilidir anneden farklıdır mesela annenin görev ve sorumlulukları da farklı annenin görevi deyince korumak gelir ama bizim korumamız anneden içinden daha farklı ihtiyaçlarını gidermek zararlardan korumak dışarıdan gelen bir şeyleri engellemek gibi.... özellikle çocuğumuzun bu özür durumu evde bir nevi cinsiyet rolleri de değiştirdi yani engelli çocuğum olmasa Belki bunları yapmazdım.....

(B11)"... Bir de baba olarak biz elimizden geleni yapmak zorundayız. Yani baba nedir dersiniz: bir kere çocukların ihtiyaçları karşılayan kişi derim"

(B7)".....Mesela birçok şeyi beraber yapamıyorsunuz özel durumundan dolayı vakit geçiremiyoruz kuluma getirmeyi isterdim gezdirmeyi İsterdim. Çocuğumun engeli Baba katılım düzeyini kısıtlıyor.'

(B8)" ekonomik olarak da sıkıntılarımız var. En azından parasal desteğini gidersem kafam rahatlar. Daha çok vakit geçiririm. zaten benim görevim Çocuğuma bakmak her türlü ihtiyacını gideririm.)

(B17)".....'Çocuk tanıyı almaya yakın zamanlar çok huzursuzdu. İçine kapanık oldu. Kıbrıs da okuyorken okulu bıraktı. 1 yıl bekledik. Sonra sizin okulu kazandı. Biliyorsunuz okula çok geliyor. Arkadaşlarıyla kavga ediyor, bizle anlaşamıyor. Özellikle kriz geldiği zaman huyuna gitmek zorundasınız. Ben çok yaşlandım. Bazen gücüm yetmiyor....."

(B12)".....Çocuklarıma hastaneye götürürüm. İhtiyaçlarını karşılarım. Her ihtiyacını karşılarım ilaçlarını alırım. Gezdiririm. Dışarıya çıkarırım. Okuluna götürürüm. Tabii bu işinden zaman kaldık kaldığı sürece oluyor....."

(B18)"... Çocuklarıma hastaneye götürürüm. ihtiyaçlarını karşılarım. her ihtiyacını karşılarım ilaçlarını alırım. gezdiririm. Dışarıya çıkarırım. Okuluna götürürüm. Tabii bu işinden zaman kaldık kaldığı sürece oluyor....)

(B13)"..... Önemli olan bu mahalleden kurtulmamız.....sosyal çevremiz çok kötü Mahalle kötü mahalleyi sana bir anlatsam esrar satıcısı var torbacı var hırsız var her şeyi var. Çocuklar sürekli zorluk yaşıyor buralarda... "Bu mahallede sen farklı davranamazsın çocuğunun elini tutup götürsen millet senden dalga geçer buralarda babalar böyle olur."

Tablo 11. Baba Katılımını Destekleyici Faktörlere Yönelik Babaların Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Babaya İlişkin Stratejiler		
İş Esnekliği	7	9
Baba rolüne destek	2	2
Toplam		11
Eğitilmelere İlişkin Faktörler		
Gereksinim türüne özgü eğitim alma	6	7
Aile Eğitimleri	5	5
Bireysel Eğitim Alma	3	3
Babalık eğitimi alma	3	3
Toplam		18
Diğer Faktörler		
Kaynak (Maddi ve Bakım) Temini	7	7
Örgütlenme/Dernekleşme	4	5
Baba destek ağı/engel grupları/toplulukları	4	4
Politikalar oluşturma	2	2
Yasaları düzenleme	2	2
Toplam		20
Genel Toplam		49

Tablo 11’de babalar, katılımlarını destekleyici faktörleri babaya ilişkin olarak iş esnekliği ve baba desteği; eğitim almalarına ilişkin olarak engel türüne özgü eğitim, babalık eğitimi, aile eğitim olarak ifade etmektedirler. Ayrıca maddi desteği, ailelere yönelik ortak bir ağ oluşmasını, yasaların düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Babaların katılımlarını destekleyici faktörlere yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B14)"... başladık biliyorsunuz artık okula devam ediyoruz. pandemi de olsa okula gitmek zorundayız. Engelli bireylerin özel eğitimle aldığı destek evde olabilirse ki bu bazı şehirlerde varmış, babanın iş koşullarında isterse ona göre planlama yapılması belki özel eğitime getirme götürme için zaman süre verilse veya bunlar planlansa da olabilir."

(B10)".... Bazen ben de çocuğumu anlayamıyorum. bir şey yapıyor, öfkeleniyor, sinirleniyor. Sadece susuyorum. Nasıl davranacağımi bilmiyorum. Bize eğitim verilse çok iyi olur. Çocuğa yönelik bilgi alsam iyi olur...."

(B9)".....mutlaka aile çalışmaları olması gerek..... eğitim alanında daha iyi olabilir ama bu konuda sosyal alanda kendimi yeterli buluyorum oyun alanlarını götürürüm ilgim alakam sonuna kadar. Gezmeler yapıyoruz. Yani çocuk sosyalleşmesini destekliyorum..."

(B8)".... bizim gibi ailelere öğretilecek çok şey lazım aslında hocam..... bize aile olmayı, anne baba olmayı öğreten birileri lazım....."

(B12)".... İş önemli geleceğe yönelik sürekli kaygım var. Huzurlu olmamız lazım...."

(B5)".... Çocuğumun engellilere yönelik para çok gidiyor hocam sağ olsun devlet desteğini karşılıyor....."

(B3)“ mesela dernekler kurulabilir. bize sahip çıkan, Bizim evimize gelen, şu an bu konu üzerine sizden başka kimse gelmedi. Ben bunun gibi bizi sahiplenmenizi istiyoruz. Ne bileyim bir dernek olsa bir vakıf olsa çocuklarımızı ortopedik cihazları takas edilebilir. yenisini almak yerine ben eşyayı ona veririm o da bana verir. Bize maddi rahatlık sağlanmış olur. onun yanında aynı acıyı aynı problemi yaşayan ailelerle bir olduğumuzda, bir araya geldiğimizde onların tecrübelerinden yararlanırsınız. Biz fikirlerimizi onlara söyleriz. bu şekilde aileleri bir araya getirebilecek örgütlenmelerin de olması gerekir. Bu bizim Aslında bireysel olarak ihtiyaçlarımızın da giderilmesi demek”

(B6)“....kanunlar daha rahatlatıcı olabilir. İyi bir eğitim için il dışına gidiyoruz. Para lazım. Konaklama lazım. Otellerde kalıyoruz. Çocuk huzursuz oluyor ve maddi olarak külfetli.....Neden sürekli yorulan aileler oluyor.....”

Tablo 12.Baba Katılımını Olumsuz Etkileyen Faktörlere Yönelik Babaların Görüşlerine İlişkin Dağılım

Görüşler	n	f
Sosyal Algı/önyargı	7	9
Bilgi Eksikliği	5	5
Maddi İmkânsızlık	5	5
Zamanın olmayışı	5	5
İş Yaşamının Zorluğu	3	3
Motivasyon Düşüklüğü	2	2
Çevre/Bulunulan Ortam	2	2
Çocuğa özgü sorunlar	3	4
Eşler arası uyumsuzluk	2	2
Kendini yetersiz görme	1	1
Ekran Bağımlılığı	1	1
Genel Toplam		39

Tablo 12’de babalar, katılımlarına olumsuz etki eden unsurla da değinmişlerdir. Baba katılımlarını olumsuz etkileyen başlıca faktörleri; sosyal algı, önyargı, bilgi eksikliği, maddi imkansızlık, zaman olmayışı olarak belirtmişleridir. Ayrıca baba görüşlerine göre çevre, eşler arası uyumsuzluk diğer olumsuz faktörler arasındadır. Babaların katılımlarını olumsuz etkileyen faktörlere yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B10)“... Sosyal çevre çok önemli Aslında çok hareketli benim çocuğum. Çok hareketli çok da zeki. Çok hareketli olduğu için yaramazlık yapıyor gibi görünüyor. Sosyal çevremiz yani etrafımız komşularımız yanlış anlıyor niye yaramazlık yapıyor diyorlar. Niye susturmuyorsun diyorlar. Bu bence olumsuz durum. Keşke böyle düşünmeseler.”

(B11)“.... İnsanların algısı, çocuğa bakış açısı, Hatta bilinçsiz konuşmaları beni Aslında olumsuz etkiliyor ve üzüyor. Sosyal tabu çok önemli. Bazıları bilinçsizce konuşuyor, yorum yapıyor. Bunda zeka geriliği var mı diyor. O an enerjin düşüyor canın sıkılıyor. Haliyle de üzülüyorsun ve sorunlar yaşıyorsun.....”

(B2)“....toplumun önyargısı yanlış tutumları biz bu konuda toplumsal problemleri çözemiyoruz”

(B5)“.... hastane ulaşımında da götürüp getirmek de çok etkiliyor Çünkü param yok dolmuşla git gel yapacaksın bazen sürekli götürmek zorunda kalıyorsun bunun gibi çok zorlukları.....”

(B1)“Öğretmen olduğum için iş yoğunluğu var. Yorulup eve gelince sabrın kalmıyor ve stres de yaşayabiliyorsun. Bu durum çocuklarına yansıyor....”

(B8)“... Aslında çocuğumun özel durumu bize daha çok yoruyor konuşmasını bilmiyor nasıl davranacağını bilmiyor o ayarı yapamıyor O yüzden bizde kontrol etmekte zorluk yaşıyoruz”

Tablo 13. Babaların Beklentilerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Dağılımlar

Görüşler	n	f
Çocuğa İlişkin		
Ekonomik olarak kendi kendine yetebilme	7	7
Güvenlik	5	6
Çocuğun düzelebilmesi	11	11
Bakım	5	5
Daha iyi eğitim alma	3	3
Toplam		25
Geleceğe İlişkin		
Yasal Düzenlemeler	5	7
İş garantisi	3	3
Güvenli Çevre	2	2
Toplam		12
Diğer		
Sosyal Kabul	4	4
Yaşam Alanlarının İyileştirilmesi	3	3
Aile Desteği Sağlanması	1	1
Toplam		8
Genel Toplam		45

Tablo 13’de babalar, beklentilerini çocuğa ilişkin olarak kendi kendine yetebilme, çocuğun düzelebilmesi, çocuğun daha iyi bir eğitim alması olarak; geleceğe ilişkin yasal düzenlemeler, iş garantisi olarak ve sosyal kabulün oluşması olarak ifade etmişlerdir. Babaların beklentilerine yönelik görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda ifade edilmiştir:

(B12)“... ister istemez kıyaslama yapıyorsun başka çocuklar önemli iyi şeyler yapıyorlar benim çocuğum böyle bir şey yapmıyor E bir de erkek çocuğu baba olarak erkek çocuktan farklı beklentilerim var onunla başka planlarım vardı bunların hepsini düşündürdüm.”

(B10)“ Çocuğumun bu özel durumu bana kaygı yaşıyor düzelecek mi düzelmeyecek mi. İyileşmesini istiyorum. Geleceğe yönelik sıkıntıları olacak mı Hep beni düşündürüyor”

(B4)“... Özel eğitim kurumlarına devletin desteği biraz daha artırılabilir. Şu an haftalık 2 saat destek var. Artırılmalıdır....”

(B15)“... İşim müzisyenlik. Yani sürekli bir işim yoktur. İş garantim olmadığı için çok zorlanıyoruz. Maddi destek olsa ben zamanımı çocuklarıma veririm. Kızım 15 yaşına geldi. Diğer çocuklar yardım eder. Aile huzurunu korumaya çalışırım....”

(B18)“... aile yükünü hafifletecek yasalar oluşmalı. .... Toplum dışlamasın..... aileler utanmasın..... İstanbul’da kaldığımız zamanlar çocuğu eşim vakıfa götürdü. Hem çocuğun yükü azalır hem oradaki aileler ile görüşüp konuşarak bilgi sahibi olurduk. Burada böyle yerler yoktur.....”

(B3)“... toplum dışlıyor sosyal kabul için devlet çalışmalar yapabilir..... Sosyal çevrenin özellikle fiziki imkanları yetersiz mesela baba ile çocuk arasında, benim çocuğumla vakit geçirebileceğim bir yer bulamıyorum.....”

Tartışma ve Sonuç

Çalışmaya dahil olan babaların babalık algılarına bakıldığında çoğunlukla; sorumluluk sahibi, ihtiyaçları giderme, eve destek/dayanak olan, evin temel taşı ifadelerini kullandıkları görülmektedir. Literatürde babalık tanımı birçok şekilde ifade edilmektedir. Eskiden toplumla çocuk arasında bağ kurma ve köprü olma, çocuğun maddi yönden desteklenmesi şeklinde iken; zamanla çocuğun günlük bakımlarıyla ilgilenme, duygusal yönden destekleme şeklini almıştır (Atkinson ve Blackwelder, 2017). Eğitim düzeyinin artması, ekonomik şartların değişmesi, iş

yaşamına kadınların dahil olması, feminist akımların tesiri ile babalık algısı da değişim göstermiştir. Ailenin kazancını sağlayan ve ev sorumluluğu alan babalık algısı; çeşitli nedenlerle çocuğun bakımına destek olma, şefkat besleme, çocuklara karşı duygusal davranma ile ilgili olmuştur (Furstenberg,1998). Katılımcı babalar babalık tanımını, güç, korumak, kollamak, güven veren kişi olarak da ifade etmişlerdir. İyi baba olma kavramı, baba olmaya ve getirdiği yükümlüklere yönelik istekli olmak, çocuğunu sevmek, katkıda bulunmak ile tam ve eşit katılımcı olmak olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan kötü baba olmak görevlerini yerine getirmeme veya reddetme ve isteksizlik ile bağdaştırılmıştır (Morman ve Floyd, 2006). Babalık rolünde yetersiz olma, ailenin zayıf halkası ve diskalifiye edilmiş ebeveyn olarak görülen babalara atfedilmiştir (Kindlon ve Thompson, 1999). Anne ve babaların babalık algısını ele alan bir çalışmada babaların babalık algısı, para sağlayan, sevgi veren, koruyan- kollayan olarak ifade edilmiştir (Summers ve ark., 1999). Katılımcı babaların, babalık tanımları literatürdeki baba kavramıyla örtüşür durumdadır. Babaların babalığa yönelik algıları daha çok bir babada olması gerekenleri ifade eder şeklindedir. Aynı zamanda katılımcı babalar, babalığın ne olduğunu bilmektedirler. Bu bağlamda babaların, babalık bilincinin olduğu söylenebilir. Babalık algısındaki görüş farklılıklarının nedeninin babanın eğitim düzeyinden, babanın yaşından, sahip olduğu çocuk sayısından, özel gereksinimli çocuğunun olma durumundan kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 4'de babalar, sorumluluklarını ifade ederken çocuğun özel eğitimi ile ilgilenmeyi, kaynakları oluşturmayı, çocuğunun gelişimini desteklemeyi sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Katılım sağlayan her baba sorumluluklara yönelik sorulan araştırma sorusuna cevap vermiş ve her babanın özel gereksinimli çocuğunun olduğunu bilerek ve bu hassasiyeti göstererek yapması gereken sorumlulukları olduğuna değinmişlerdir. Özellikle geleceğe yönelik kaygıları, çocuklarının düzelmesine yönelik ümit beslemeleri, çocukların bakımını üstlenmelerine, geleceğe yönelik plan yapmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda çocuğun özel durumunun babaların sorumluluklarını şekillendirdiğini söylemek mümkündür ve babaların sorumluluklarına etki ettiği sonucu çıkmaktadır. Babanın, kendisinin çocuğu üzerine önemli bir rol aldığını bilmesi, anne kadar babanın da sorumluluklara sahip olması gerektiğine inanması, çocuğun yaşamına daha çok katılım göstermesi ile ilişkilendirilir (Kwok ve Li, 2015).

Tablo 5'de babaların yeterlilik durumlarına bakıldığında görüşmelere katılan babaların çoğunun "kısmen yeterli" oldukları sonucu çıkmıştır. Ardından "yetersizim" oranı gelmekte ve son olarak kendilerini "yeterli" olarak görenler gelmektedir. Yeterlilik durumlarına maddi imkanlar, eğitim düzeyleri, zaman ayırma gibi etkenlerin neden olduğu söylenebilir. Bu etkenler, katılımcı babalar tarafından baba katılımlarına etki eden unsurlar olarak da belirtilmiştir. Ebeveynlikten duyulan memnuniyet düzeyi, çocuğuna karşıladığı desteğe ilişkin yeterlilik hissi, çocuğun istek ve ihtiyaçlarını karşılamada azim, etkileşim gibi etmenler çocuğun hayatına katılım düzeyini etkilemektedir (Kuzucu ve Özdemir, 2013). Başka bir çalışmada babalık rolü algılarının, babaların eğitim düzeyinin, ilk baba olma yaşının; babaların yeterlilik algılarını, doyumlarını etkilemekte olduğu belirtilmiştir (Seçer vd., 2007; Poyraz, 2007). Bu bağlamda babaların kendilerini ne kadar yeterli gördükleri ve buna bağlı olarak baba katılımına etki eden unsurların bilinmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Katılımcı babaların çocukların yaşamlarına katılım şekilleri tablosu (Tablo 6) incelendiğinde; babaların katılım şekillerinin meşguliyet, ilgi ve yakınlık, temel bakım, etkileşimde bulunma, sorumluluk alma, eğitimi üstlenme şeklinde olduğu görülmektedir. Zihin engelli çocukların babalarına yönelik yapılan bir çalışmada, babaların çocukların yaşamlarına katılım oranları ortalamanın üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Meral,2006). Yine aynı çalışmada babaların çocukların bakımıyla ilgili sorumluluklara az katıldıkları, sosyalleşmesiyle ilgili sorumluluklara bazen katıldıkları görülmüştür. Çalışmada babaların çocukların yaşamına katılım alt boyutlarına göre farklılık göstermesine karşın, genel anlamda yaşamlarına katılım sağladıkları ifade edilmektedir. 1994 yılında yapılan bir çalışmada bakım sağlamanın anneye ait olduğu için

babaların katılımını az olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Young ve ark., 1994). Farklı bir araştırmada 0-8 yaş arası çocukları olan babaların katılım şekilleri incelendiğinde babaların daha çok eğlence temelli etkinliklere, eğitim hedefli etkinliklere, ev dışı etkinliklere ve günlük aktivite etkinliklerine katıldıkları ifade edilmektedir (Ünlü-Çetin,2015). Yapılan bu araştırmada babalar benzer katılım aktiviteleri göstermenin yanında temel bakım (giydirme, yemek yedirme, banyo yaptırma), etkileşim kurma (birebir zaman geçirme, paylaşım), ilgi ve yakınlık (yürütme, ilgilenme, sevmeye, kendini hissettirme), sorumluluk(çocuk refahı sağlama, plan yapma) gibi farklı katılım şekilleri yaptıkları görülmektedir. Bunun nedenin ise çocuklarının yetersizliğine yönelik gereksinimlerinin farklı olması şeklinde düşünülebilir. Lamb, babanın çocuğun yaşamındaki katılımını ulaşılabilirlik, meşguliyet ve sorumluluk olduğunu ifade etmektedir (Lamb, 2000). Lamb'ın tanımladığı bu boyutlar, babaların çocuğun yaşamında hangi alanlarda rol edinmesi gerektiğinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Nitekim bulgulara bakıldığında, babaların bu boyutlara da katılım sağladığı görülmektedir. Bu çalışmada babaların, çocukları ile paylaşımında buldukları görülmektedir. Yetersizliği olan çocuğa sahip anne babaların depresyon düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, anne babaların yüksek depresyon düzeyinde oldukları, anne babaların desteğe ihtiyaç duydukları, duygusal paylaşımlarını sağlanması, çocuk ile ilgili planlı hizmet ve eğitim sunumunun gerekli olduğu görülmüştür (Dereli ve Okur, 2008). Babaların çocukları ile etkili bir yaşam paylaşımı içinde olmalarının, çocuğun düşünce yapısını, zekasını, sözel becerilerini ve akademik başarısını olumlu yönde etkilediğini belirten çalışmalar mevcuttur (Bekman, 2001). Çalışmadaki katılımcı babalar, bu paylaşımın yüksek oranda ilgi ve yakınlık kurma, destek sağlama, zaman ayırma, meşguliyet, ortak ilgi alanı oluşturma, his paylaşımı, eğitim alma şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Görüşlerinin bu şekilde olmasının nedeninin, babalık algıları ve çocuklarının engel durumundan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Katılımcı babalar, gereksinimlerinde, sıklıkla ekonomik gereksinimlerine değinmişlerdir. devlet tarafından sağlanan ayrıcalığın (eğitim ücreti, bakım ücreti, bez yardımı, vb.) genelde çocuğun giderleri için kullanıldığını, ev içi giderlerin daha fazla olduğunu, çocukları ile ekstra ilgilenebilmeleri için daha fazla maddi desteğe ihtiyaçları olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcı babaların gelir durum algıları çoğunlukla ortanın altı olduğu için, maddi gereksinim ihtiyaçlarına sıklıkla değinmeleri beklenen bir durum olduğu söylenebilir. 2019 yılında Down Sendromu çocukları olan ailelerin yaşadığı sorunlar üzerine yapılan bir çalışmada, ailelerin maddi gereksinimlerinin yüksek olduğu, bunun nedeninin ise ailelerin özel gereksinimli çocuklarını büyütmenin ekstra yük getirmesi olarak görülmektedir (Eştürk, 2019) . Aynı çalışmanın bulgularında ailelerin terapi, özel eğitim, bakım gibi masrafların maddi yük oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma bulgularımızla örtüşür durumdadır. Katılımcı babalar, bilgi, sosyal-duygusal destekleri gereksinimleri olduğuna da değinmişlerdir. Bir çalışmada, bir çok anne babanın sosyal destek alma konusunda ihtiyaçları olduğu, aile sorunları ile ilgili düzenli olarak bilgi gereksinim içinde oldukları ifade edilmektedir (Özsoy ve ark.,2006). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ana babaların eğitim ve destek servislerine duydukları gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, ana babaların, çocuğun gelecekteki yaşantısının nasıl olacağı, engelli çocuğunun kişisel gelişim alanı, çocukla çalışma becerileri alanında, davranış kontrolü/davranış değiştirme ve sosyal beceri eğitimi hakkında, özel gereksinimi olan çocuğunu kabullenme süreci alanında, çocuğun durumu (sağlık) gibi konular hakkında eğitime gereksinim duydukları belirtilmiştir (Meral ve Cavkaytar, 2012).

Tablo 9' daki bulgulara bakıldığında babaların katılımlarının, çocuğa ve aileye ilişkin yarar sağladığı sonucu çıkmaktadır. Katılımcı bazı babaların çocuklarının ahlaki olarak iyi olmasını ve çocuklarını buna yönelik yetiştirdikleri, psikolojik destek sağladıkları ve çocuk üzerinde bunun etkisini gördükleri ifade edilmektedir. Özel gereksinimli çocukları olan babalar bakım ve eğitim konusunda eğitim alabilir ve kendilerini geliştirebilirler. Çocukları ile oluşacak yeni ve kaliteli etkileşim, oyun anlayışı ve sosyal becerilerine olumlu etki edebilir. Babalar çocukları ile daha iyi

iletişim kurabilir, aktivitelerine katılabilir ve isteklerine cevap verebilir (Louis ve Kumar, 2015). Erken çocukluk döneminde babası ile yakın ilişkileri olan çocukların istenmeyen davranışlarda bulunma ve depresyon yaşama olasılıklarının diğer çocuklardan düşük olduğu belirtilmektedir (Rosenberg ve Wilcox,2006). Özgündüz tarafından yapılan çalışmada babaların BAKEP eğitiminden sonra çocukların çekingenlik puanlarında düşme ve uyum puanlarında artma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özgündüz, 2015). Başka bir çalışmada ise babaları okuldaki etkinliklere katılan çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğunu ve davranış problemlerine daha az rastlandığı vurgulanmıştır (Tezel Şahin ve Özbey, 2009). Bu bağlamda baba katılımının çocukların gelişimine, eğitim durumlarına, kişilik gelişimine, çocuklardaki istenmeyen davranışları ortadan kaldırmaya yönelik yarar sağladığı söylenebilir. Baba katılımının aile üzerinde de olumlu etkisi görülmektedir. Özellikle katılımcı babalar, babanın ailede huzurun (refahını oluşturmada) oluşmasında etkisinin olduğunu ifade etmektedirler. Eşler arası birlik ve destek, evlilik ilişkisinde doyum "eş sermayesi" olarak adlandırılmış, eş sermayesinin baba katılımıyla olumlu bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir (Kwok ve Li, 2015). Eşler arası görev paylaşımı, anne babanın birbirleri ile olan iletişim ve etkileşimlerini güçlendirdiği söylenebilir. Yaşanılan ortak hisler, sorumluluk bilinci, görev paylaşımının, evlilik kalitesinin artmasına da etki ettiği söylenebilir.

Katılımcı babalar, katılımlarında etkili unsurlar olarak sorumluluk bilincinin, kendilerinin eğitim düzeyinin, babalığa yükledikleri anlamın etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bir çalışmada yeni doğan bebeklerin bakımına katılmayan babaların yarısından fazlası, bebeklerinin bakımına katılmak istediklerini, fakat yapamayacaklarını düşündükleri için vazgeçtiklerini bildirmişlerdir (Çıldır, Karakoç ve Karaca, 2014). Babanın çocuğunun gelişimi üzerindeki etkisinin olduğuna, çocuğu ile ilgili sorumluluklara sahip olması gerektiğine inanması daha fazla katılım göstermesi ile ilişkilidir (Kwok ve Li, 2015). 3-6 yaş arası çocuğu olan babalar üzerine yapılan bir çalışmada, üniversite mezunu babaların babalık rolü algısını daha olumlu olduğu belirtilmiştir (Telli ve Özkan,2016). Çalışmamızda, baba ile ilişkili olarak babaların eğitim düzeyi baba katılımını etkileyen tek bir unsur değildir. Bunun yanında babalık algısı, babanın eğitim bilgisi, aile içi roller, sorumluluk algıları baba katılımını etkileyen unsurlar olarak görülmüştür. Hatta günümüz babaları çocuğun yaşamına katılımlarını istekli bir şekilde çevreye gösterme eğilimindedirler. Dijital faktörlerin babalık rolüne etkisi üzerine yapılan bir çalışmada, babaların sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarında toplumsal mesajlar verdikleri, anne ile çocuğa bakan, yediren, eğitiminden sorumlu olan kişiler olarak yer edinmesi için içerik ürettikleri görülmüştür (Gökaliiler ve Özer, 2019). Babalar, çocuğun engel türünün, çocuğun davranışlarının, maddi faktörlerin, işten kaynaklı zaman ayıramamanın da baba katılımında etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Dereli (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, zihinsel yetersizliği olan kız çocuğa sahip ebeveynlerin kaygı düzeylerinin zihinsel yetersizliği olan erkek çocuğa sahip ebeveynlerin kaygı düzeyinden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın nedeni, anne babaların çocuklarına yükledik roller ve geleceği hakkında farklı kaygılar yaşamaları olabilir.

Araştırma bulgularında aynı zamanda sosyal kabul, evin bulunduğu ortam, aile yapısı, yasaların getirdiği avantajların da baba katılımında etkili olan etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Babanın sosyal-kültürel çevresi, geçmiş yaşantıları, deneyimleri, baba katılımını derecesine ve istekliliğine etki etmektedir (Lamb,2000). Göz önünde bulundurulması gereken diğer bir konu da babanın ekonomik durumudur. Araştırmada babalar maddi unsurun önemine değinmiş, iş kaygısı, iş garantisi, iş yaşamında geçirilen zamanın katılımlarını etkilediğini sıklıkla ifade etmişlerdir. Yazçayır ve Gürgür'ün yaptığı bir çalışmada ebeveynlerin tümünün çocuklarına akademik destek sağlamak için bilgi ve becerilerinin yetersiz olduğu anlaşılmış, ebeveynlerin öğretmenleri ile nitelikli bir iletişime geçmedikleri, kurumlara ulaşımın zor olduğuna yönelik görüş bildirdikleri görülmüştür (Yazçayır ve Gürgür, 2018). Burada babanın eğitim düzeyi, çocuğun özel gereksinimine özgü eğitimlerin verilmesi önem arz etmektedir. Zihinsel ve fiziksel yetersizliği bulunan çocukların ebeveynlerinin dâhil edildiği başka bir çalışmada, çalışmayan ebeveynlerin

depresyon düzeyinin, çalışan ebeveynlerin depresyon düzeyinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Kaçan-Softa, 2012). Bu çalışmanın yanı sıra özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin diğer anne babalara göre iş yaşamıyla ilgili daha farklı zorluklar yaşadıklarına ve bu zorlukların aile stresini arttırdığına yönelik bulgularla da karşılaşmaktadır (Wilmshurst ve Brue, 2005) Çalışma kapsamında elde edilen bulgular arasında maddi gelir, iş garantisi, iş yaşamındaki zorluklar gibi aileler üzerinde kaygı yaratacak unsurlar, babaların baba katılımlarını etkileyen faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 13'de babaların beklentilerine bakıldığında, bu beklentiler ekonomik olarak kendine yetebilme, çocuğunun düzelebilmesi, çocuklarının dahi iyi eğitim almaları yönündedir. Ayrıca babalar, sosyal kabulün sağlanmasını ve çocuklarının yaşam alanlarının iyileştirilmesini istemektedir. Bir çalışmada anne babaların, çocukları büyüdükçe eğitimleri ile ilgili iyileştirmeler istedikleri, sosyal kabul, ergenlikten sonra yaşamlarını nasıl sürdüreceğine dair bilgi eksikliğinin giderilmesi, çocuklarına yönelik iş ve meslek edinme durumuna yönelik kaygı duydukları ve beklenti oluşturdukları görülmektedir (Karadağ, 2014). Çalışma kapsamında elde edilen bulguları destekleyen başka bir çalışmada ise 2019 yılında Down Sendromlu çocukları olan aileleri üzerine bir araştırma yapılmış, çalışmada ailelerin en çok eğitim noktasında beklentiye girdikleri, uzmanlardan iyi bir eğitim almasını ve sağlık imkanlarının iyileştirilmesini beklediklerini belirtmişlerdir. Sonuçta özel gereksinimli çocukları olan anne ve babaların sosyal destek/kabul, maddi kazanç, daha iyi eğitim alma yönünden beklentiye girdikleri ve bu durumun babaların bilgi, ekonomik, sosyal gereksinimlerinin karşılanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular sonucunda;

Babaların görüşlerine göre baba katılımını etkileyen unsurların, babaların beklentilerinin başında maddi durum ve yasal düzenlemeler gelmektedir. Yetkili mercilerin özel gereksinimli ailelere yönelik destek ve kaynakları gözden geçirmeleri yararlı olabilir.

Katılımcı babalardan bazıları, devletin engelli bireye yönelik olan algısının, aileye yönelik olarak değişmesini istemektedir. Hatta bir baba " bizim ailenin engelli ailesi olarak görülmesi gerek. Nasıl şehit ailesi yasada var ise, bizim de bu şekilde bilinmemiz gerek..." şeklinde görüş bildirmiştir. Bulgularda yasalar ve politikalar oluşturmanın öneminde bahsedildiği görülmektedir. Bu doğrultuda yasal mevzuatın özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerini merkeze alarak güncellenmesi önerilebilir.

Kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının desteği ile baba destek ağı, vakıflar, kulüpler gibi ağlar, birimler oluşturularak, benzer yetersizlik grubundaki ailelerin bir araya gelerek ortak paylaşımlarda bulunması sağlanabilir.

Babaların baba katılımı ve özel gereksinimli çocukların özellikleri konusundaki ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması önemlidir.

Bu çalışma özel gereksinimli çocukları olan babaların, baba katılımlarına yönelik nitel olarak tasarlanmış bir çalışmadır. Çalışmada ortaya çıkan bulgular babaların görüşleri ile oluşturulmuştur. Derinlemesine benzer çalışmalar ve aile üyelerini de kapsayan başka çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Atkinson MP, Blackwelder SP.(2017) Fathering in the 20th century. J Marriage Fam;55(4):975–86.

Aydın, S. (2014). Olgü bilim araştırması. Metin, M. (Edt.), Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri (S. 300-301). Ankara: Pegem Akademi.

Bekman, S. (2001). Genel Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Öneriler. Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi Sempozyum Raporu İçinde. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını, No:12

Boyce, W. T., Essex, M. J., Alkon, A., Goldsmith, H. H., Kraemer, H. C. ve Kupfer, D. J. (2006). Early father involvement moderates biobehavioral susceptibility to mental health problems in middle childhood. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45, 1510-1520.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.

Cabrera, N. J. ve Bradley, R. H. (2012). Latino Fathers And Their Children. *Child Development Perspectives*, 6, 232–238.

Ceylan,R. (2004). Entegre Eğitime Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Dereli, F., & Okur, S. (2008). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 25, 158-164.

Dereli, E. (2012). Zihinsel Yetersizliği Olan Ve Olmayan Okul Öncesi Dönem Çocukların Anne-Babalarının Benlik Saygısı, Kaygı Düzeyleri Ve Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 5(5), 475-491

Downer, J., Campos, R., McWayne, C., ve Gartner, T. (2008). 2. Father Involvement and Children's Early Learning: A Critical Review of Published Empirical Work from the Past 15 Years. *Marriage & Family Review*, 67-108.

Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). STEM Eğitimi Almış Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Stem Temelli Ders Etkinlikleri Hakkındaki Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi Journal Of Qualitative Research İn Education*, 4(3), 43-67.

Eştürk-Kara, K.(2019). Down Sendromu Olan Çocuğa Sahip Ana Babaların Yaşadıkları Sorunların Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu Üniversitesi,Kastamonu.

F. Furstenberg F (1998). Good dads - bad dads: two faces of fatherhood. In: Cherlin AJ, editor. *The Changing American Family and Public Policy*. Washington D.C.: The Urban Institute Press; 1998. p. 192–223.

Gökaliler, E., Özer, A.(2019). Baba 2.0: Dijital Dönüşüm ile Değişen Baba Rolü Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuramları Dergisi*. Sayı(48).- E-ISSN: 2147-4524

Ismail, A. (2020). Batı Trakya'daki Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Azınlık Ailelerinin Ve Normal Gelişim Gösteren Kardeşlerinin Yaşadıkları Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne

Jia, R., Kotila, L. E. ve Schoppe-Sullivan, S. J. (2012). Transactional relations between father involvement and preschoolers' socioemotional adjustment. *Journal of Family Psychology*, 26(6), 848.

Kaçan-Softa, H. (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 589-600.

Karadağ, G. (2014). Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar Ve Çözüm Önerileri. *TAF Preventive Medicine Buletene*, 13(6).

Kay,T. (2006). Where İs Dad? Fatherhood İn Leisure Studies. *Leisure Studies*, 25(2),133-152.

Kindlon D, Thompson M.(1999). Raising Cain Protecting The Emotional Life Of. New York: The Random House Publishing Group;

Kotaman, H. (2008). Türk Ana Babalarının Çocuklarının Eğitim Öğretimlerine Katılım Düzeyleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(1), 135-149.

Kroll, M.E., Carson, C., Redshaw, M. and Quigley, M.A. (2016). Early father involvement and subsequent child behaviour at ages 3, 5 and 7 years: Prospective analysis of the UK millennium cohort study. Plos One, 11(9): e0162339.

Kwok, S. Y. ve Li, B. K. (2015). A Mediation Model Of Father İnvolve ment With Preschool Children İn Hong Kong. Social Indicators Research, 122, 905–923.

Kuzucu Y. ve Özdemir, Y. (2013). Ergen Ruh Sağlığının Anne Ve Baba Katılımı Açısından Yordanması. Eğitim ve Bilim Dergisi,38 (168), 96-112.

Lamb, M. E. (2000). The History Of Research On Father İnvolve ment. Marriage & Family Review, 29, 23-42.

Lamb, M. E.(ed.)(2010). The Role Of The Father İn Child Development (5th Ed.). Hoboken, NJ:John Wiley & Sons

Meral, B.F.,(2006). Babaların Zihin Engelli Çocuklarının Yetiştirilmesine Yönelik Katılım Durumlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir

Meral, B. F. ve Cavkaytar, A. (2012). Fathers' İnvolve ment İn Childrearing Practices Of Their Children With İntellectual Disabilities. Journal of Education and Future, 1, 91-106.

Morman MT, Floyd K.(2006). Good Fathering: Father And Son Perceptions Of What İt Means To Be A Good Father. A J Theory, Res Pract About Men As Father.;4(2):113–36.

Özgündüz, Ö.(2015). Baba Katılımı Eğitim Programının Baba Katılımına ve Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya

Pamuk, H., & Melekoğlu, M. (2021). Özel Eğitimde Geçmişten Günümüze Hak Savunucular Olarak Aileler. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(3), 557-569.

Pancsofar, N. ve Vernon-Feagans, L. (2006). Mother and father language input to young children: Contributions to later language development. Journal of Applied Developmental Psychology, 27(6), 571-587.

Poyraz, M. (2007). Babaların Babalık Rolünü Algılamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Rosenberg, J., & Wilcox, W. B. (2006). The İmportance Of Fathers İn The Healthy Development Of Children. US Department Health And Human Services, Administration For Children And Families, Administration On Children, Youth And Families, Children's Bureau, Office Of Child Abuse And Neglect.

Sarya, M.P. and Turnipa, S.S. (2015). Attitude Difference Between Fathers And Mothers Toward Fathers İnvolve ment İn Child Rearing Activities Among Couples With 0-12 Months Old Babies. Community Based Study İn A Primary Health Care Setting. Procedia - Social And Behavioral Sciences 190, 92 – 96.

Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yasa, S. (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18, 425-438.

Summers, J. A., Raikes, H., Butler, J., Spicer, P., Pan, B., Shaw, S., Langager, M., McAllister, C. and Johnson, M. K. (1999). Low-income Fathers'and Mothers'perceptions Of The Father Role:

A Qualitative Study İn Four Early Head Start Communities. Faculty Publications, Department Of Child, Youth, And Family Studies, 40, 291–304

Taytak-Küçük, E. & Taşkın, P. (2023). Özel eğitimde ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri, *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(2), 1471-1490

Telli A, Özkan H.(2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*.,6(2):127-134.

Tezel Şahin, F. Özbey, Ö.G.D.S. (2009). Okul Öncesi Eğitim Programlarında Uygulanan Aile Katılım Çalışmalarında Baba Katılımının Yeri ve Önemi. *Sosyal Politika Araştırmaları Dergisi*, 17(17)

Ünlü-Çetin, Ş.,(2015). Erken çocukluk döneminde baba katılımı: Çocukların baba katılımına yönelik algılarının babaları ve annelerinin algıları ile karşılaştırılması. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi . Sosyal Bilimler Enstitüsü .İlköğretim Anabilim Dalı. Ankara

Wilmschurst, L., & Brue, A. W. (2005). A parent's guide to special education. New York: Amacom Books

Yağar, F. (2023). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: veri doygunluğu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,7(2), 138-152. doi: 10.38122/ased.1030365

Yazçayır, G , Gürgür, H . (2018). Özel Gereksinimli Öğrenci Aileleri Eğitim Süreçlerine Ne Kadar Dahil Oluyorlar? . *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD) , BİLDİRİLER ICES-2018 , 608-618 . DOI: 10.21733/ibad.476596*

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi,9.baskı

Young D. M. & Roopnarine J. L.(1994). "Fathers' Childcare Involvement with Children with and without Disabilities." *Early Childhood Special Education*, 02711214, Winter 94, 14, pp. 488–502, 1994.

Introduction

When it comes to family involvement, the first thing that comes to mind is the mother and it is considered as maternal involvement (Ünlü-Çetin, 2016; Tezel Şahin & Özbey, 2009). In the formation of this perception, gender roles and the meaning that society attributes to women and men are effective. In most countries, mothers are perceived as the ones who take responsibility for children, while fathers are perceived as the ones who provide financial income and earn a living. Social factors also affect gender roles. In the traditional family structure, the duties and roles of spouses are clear. Difficulties arise because it is the mother who takes on the care of the child, domestic organization and responsibility. Over time, the roles of parents within the family, their relationships with each other, and the influence of the economy, media, and social ideas (ideologies) have led to a change in the traditional family structure, with the mother taking more domestic responsibility and the father providing the source of income (Kay, 2016). Fathers' good relationships with their spouses, knowing their expectations and meeting their needs often positively affect their involvement in their children's lives. Father involvement is not only a relationship between father and child, but also related to the father's roles and responsibilities. Father involvement is associated with more successful friendships and better social development, more positive well-being and emotional development, more positive social sibling relationships, and higher rates of secure attachment to the father. The positive role of father involvement on child development is not limited to infancy and childhood. It also has important benefits in adolescence and adulthood. The positive effects of father involvement are reflected in

social and emotional development as well as cognitive and physical development and academic experiences.

Method

Qualitative research is an approach that emphasizes investigating and understanding social phenomena within their environment with an understanding based on theorizing (Yıldırım & Şimşek, 2013). The qualitative study method was chosen to reveal the views of fathers with children with special needs on the definition of the concept of father, the responsibilities of the father, the factors affecting father involvement, and the forms of father involvement. The study group consisted of 21 (twenty-one) fathers living in Hatay Provincial Center and Kırıkhan District Center and whose children attend the Special Education Rehabilitation Center. In the selection of the study group, maximum diversity sampling, one of the purposeful sampling methods, was used. In the study, a semi-structured interview form consisting of 16 questions was used to obtain the opinions of fathers with children with special needs on father participation. Ethics committee permission was obtained before collecting the study data. During the data collection process of this study, some precautions were taken to minimize the factors that negatively affect the validity and reliability of the study. The frequently used content analysis technique was used to analyze the data obtained from the questions in the interview form.

Results

When the fathers' views on the definition of fatherhood were analyzed, they mainly used the expressions of being responsible, meeting the needs, supporting the home, and being the cornerstone of the home. When the opinions of the fathers regarding their responsibilities were examined, they mainly used the expressions of being interested in children's education, creating resources, providing livelihood, supporting the development of the child, providing care, and ensuring safety. In addition, making plans, ensuring the welfare of the child, and ownership are among other responsibilities. Fathers' forms of participation in their children's lives were expressed as occupation, walking, taking them to the park; interest, closeness, loving, making them feel themselves; basic care, dressing, feeding; accessibility, touching, establishing closeness; interaction, one-on-one time; and participation in the child's education. Fathers' views on sharing experiences with their children were mainly expressed as interest and closeness, providing support, allocating time, being busy, and ownership. In addition, they also mentioned sharing their feelings, worrying about the future, and acceptance. When the opinions of the fathers regarding their needs were taken, it was seen that they mostly emphasized economic support, information needs, guidance and psychological support. They also stated that they needed social-emotional support and support for the treatment of the child. Fathers emphasized the benefits of father involvement for the child and the family. Opinions were grouped under two categories: child-related, providing educational support, eliminating unwanted behaviors, social-emotional support; and family-related, providing family welfare, task sharing, harmony, positive communication at home. Fathers also mentioned factors that negatively affected their participation. The main factors that negatively affected their participation were social perception, prejudice, lack of information, financial constraints, and lack of time.

Discussion and Conclusion

The perception of fatherhood has also changed with the increase in the level of education, changes in economic conditions, the inclusion of women in business life and the influence of feminist movements. Participant fathers also defined fatherhood as a person who gives power, protection, care and trust. Participant fathers' definitions of fatherhood overlap with the concept

of father in the literature. While expressing their responsibilities, fathers frequently used taking care of the child's special education, creating resources, and supporting their child's development. Every father who participated in the study responded to the research question about responsibilities and mentioned that every father has responsibilities that he should fulfill, knowing that he has a child with special needs and showing this sensitivity. In particular, their concerns about the future and their hopes for their children's recovery caused them to take care of their children and plan for the future. In this context, it is possible to say that the special situation of the child shapes the responsibilities of the fathers and it has been concluded that it affects the responsibilities of the fathers. When the father knows that he has an important role in his child's life and believes that the father should have responsibilities as much as the mother, this is associated with more involvement in the child's life (Kwok & Li, 2015). It was also found that some participant fathers wanted their children to be morally good and raised them in this way, provided psychological support and saw the effect of this on the child. Fathers with children with special needs can receive training in care and education and improve themselves.